

- менше витраченого часу на пошук нових співробітників і як наслідок зекономлені ресурси застосовані на реалізацію інших проектів;
- лояльні клієнти та працівники не відчувають стрес через зміну персоналу, що впливає на продуктивність праці та рентабельність підприємства;
- не витрачають кошти на навчання нових працівників, а вдосконалюють знання лояльних співробітників, що приводить до кращих показників функціонування;
- віддані та вмотивовані працівники залучатимуть нові технології та досвід для розвитку підприємства.

Задля успішного управління промисловим підприємством, керівники мають пам'ятати про взаємозв'язок лояльності співробітників із іншими ланками і уміло використовувати ці інструменти в роботі. Кадрова політика повинна бути сфокусована на організацію постійного моніторингу та виявлення лояльності персоналу.

1. *Hertig C, Kling B, Dannecker M.* Recruitment and Retention of Security personnel: Understanding and meeting the challenge. Security Supervision and Management. 2015. — 348 p.;
2. *Rob Markey, Frederick F. Reichheld.* The Ultimate Question 2.0: How Net Promoter Companies Thrive in a Customer-Driven World. 2011. — 540 p.;
3. *Taylor F.U.* Management. Controlling: Vip-Service Holding; 2013. — 290 p.;
4. *Taylor, Frederick W.,* Scientific Management — Comprising Shop Management, The principles of Scientific Management and Testimony before the Special House Committee, Harper and Row. 1964. — 650 p.;
5. *Gantt H.L.* Organizing for Work. New York : Harcourt, Brace and Howe, 1919. — 113p.;
6. *Douglas McGregor.* The Human Side of Enterprise. New York : McGraw-Hill, 1960. — 423 p.;
7. *Ozdemir F.* Between shortage of qualified staff and disadvantages in the labor market: Towards managing and creating new opportunities. Procedia Economics and Finance. 2015. — 315 p.;
8. *Edward H. Getchell.* Factors Affecting Employee Loyalty. — Cambridge: MIT, 1975. — 79 p.;
9. *Харський К.* Благонадежність и лояльність персонала. / К. Харський — СПб.: Питер, 2003. — 496 с.;
10. *Серафим Н.В.* Теоретико методичні засади ідентифікування ризиків нелояльності персоналу / Н. В. Серафим // Вісник Хмельницького національного університету: Серія Економічні науки. — 2010. — №3. — С. 30-45;
11. *Мігус І.П.* Оцінка лояльності персоналу в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства / І. П. Мігус, С. А. Черненко // Агросвіт. — 2013. — № 11. — С. 24-27;
12. *Чикер В.А.* Теоретические и методологические основы изучения моббинг-процессов в организациях // Чикер В.А. Почебут Л.Г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://soc-econom-psychology.ru/engine/documents/document224.pdf>.

УДК 336.14:352(045)

С.М. Гривківська

ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ

У статті проведено аналіз дохідної частини бюджетного потенціалу регіону в контексті бюджетної децентралізації та визначення основних детермінант його формування. Окреслено коло існуючих проблем, які призводять до недоотримання доходів з боку податкових надход-

жень. Визначено об'єктивні детермінанти формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону. Запропоновано ряд заходів щодо збільшення обсягів дохідної частини бюджетного потенціалу регіону, зменшення непродуктивних поточних видатків.

The analysis of profitable part of budgetary potential of region in the context of budgetary decentralization and identification of basic determinants of budget forming is conducted in the article. It is well-proven that legislative changes support to increase the absolute indexes of profitable part of budgetary potential of region, as well as the part of tax advantages. The list of current problems that cause the reducing of number of exist external taxes payable is outlined. Besides, it is well-proven that the result of ineffective mobilization of profitable part of budgetary potential of regions is in high dependence on interbudgetary transfers that remain the guarantors of filling of budgetary potential of regions.

Objective determinants of forming of profitable part of budgetary potential of region are determined. It is offered the row of measures how to increase the volumes of profitable part of budgetary potential of region, reduction of unproductive current outlays, in particular, the mechanism of further introduction of fiscal and financial decentralization which needs improvement such as: to grow perfection of the system of interbudgetary mutual relations, stimulation of regions own profitable part of budgetary potential of region and search of alternative sources of filling of profitable part.

Ключові слова: бюджетний потенціал, фіскальна децентралізація, регіон, податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, цільові фонди.

Key words: budgetary potential, fiscal decentralization, region, tax revenue, non-tax revenue, incomes from operations with a capital, special purpose funds.

Постановка проблеми. Необхідність вирішення питань щодо підвищення ефективності формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону зростає в умовах існуючої економічної кризи. Крім того, забезпечення умов щодо повноти наповнення бюджетного потенціалу регіону є запорукою становлення дієздатної та ефективної місцевої влади, що сприятиме розвитку ефективної національної економіки. Саме тому питання формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону набуває надзвичайної актуальності в умовах фіскальної децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування дохідної частини бюджетів присвячені праці В. Геєця, О. Демківа, Я. Жаліла, І. Журавльової, О. Кириленко. Питання надмірного вилучення доходів з місцевих бюджетів та необхідності проведення бюджетної децентралізації в Україні знайшли відображення у працях О. Слобожана, К. Павлюка, Ю. Пасічника, В. Федосова. Проте, відзначаючи вагомі результати наукових розробок перелічених авторів, слід зазначити, що низка питань щодо факторів впливу на формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону потребує подальшого докладного вивчення.

Постановка завдання та мета. Необхідність дослідження джерел формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону виникає з огляду на їхню незбалансованість та наявність невикремлених проблем. Тому важливим завданням, що постає перед науковцями, є дослідження детермінант формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону. Метою статті є аналіз дохідної частини бюджетного потенціалу регіону в контексті бюджетної децентралізації та визначення основних детермінант його формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні наразі процеси фінансово-бюджетної децентралізації, хоча й набули незворотного характеру, не мають системності і все ще не сприяють стимулюванню місцевих органів до пошуку джерел активізації власних економічних ресурсів [1, с. 222].

Саме тому з метою визначення напрямів активізації власних економічних ресурсів регіону дослідження детермінант формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону, перш за все, потребує аналізу джерел надходжень та визначення факторів впливу, що призвели до відхилень по кожній статті доходів бюджетного потенціалу.

Так, Ю.В. Пасічник зазначає що: «на формування місцевих бюджетів існує два погляди. Прихильники одного з них вважають, що місцеві бюджети мають формуватися «знизу», тобто, забезпечивши потреби конкретної адміністративно-територіальної одиниці, а надлишок коштів передавати до вищих бюджетів. Прихильники іншої точки зору, навпаки, стверджують, що потрібно насамперед забезпечити загальнодержавні потреби, тобто місцевим бюджетам залишати тільки забезпечення мінімальних потреб і в разі наявності коштів – розподіляти їх між усіма відповідними адміністративно-територіальними одиницями» [2].

До реформи структура розподілу фінансів мала наступний вигляд: 25% надходило до обласних бюджетів, 75% – до бюджетів міст обласного значення, до сіл і селищ надходжень не передбачалось [3]. Тепер до обласних бюджетів відраховується 15%, до бюджетів міст обласного значення – 60%, до держбюджету – 25%. Згідно з нововведеннями, місцеві бюджети втратили частину доходів від податку з доходів фізичних осіб – ПДФО [4].

У грудні 2014 р. Верховна Рада прийняла низку законів, які внесли багато змін до Бюджетного кодексу, зокрема Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [5], яким, власне, й було розпочато процес децентралізації. Останній регулюється й іншими нормативними актами, такими, як Бюджетний кодекс України зі змінами та доповненнями [4], Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України від 15.07.97 р. № 452/97-ВР [6], Програма діяльності Кабінету Міністрів України від 11.12.2014 р. [7], Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [8], Коаліційна угода 2014 р. [9], Закон України про добровільне об'єднання територіальних громад та про місцеве самоврядування [10] тощо, що призвело і до зміни джерел формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону, тобто дохідна частина бюджетного потенціалу регіону, згідно з внесеними змінами до Бюджетного кодексу, складається з міжбюджетних трансфертів субвенцій, доходів загального та спеціального фондів.

Однак, відповідно до Бюджетного кодексу, доходи місцевих бюджетів поділяються на доходи загального та спеціального фондів. При цьому кошти загального фонду не мають цільової спрямованості і використовуються на фінансування поточних видатків, тоді як доходи спеціального фонду мають конкретне призначення, зокрема призначення, пов'язане з формуванням бюджету розвитку [11].

Крім того, згідно з Бюджетним кодексом України, доходи місцевих бюджетів складаються з [4]:

– податкові надходження – це обов'язкові платежі, які надходять до бюджету внаслідок виконання платниками податкового законодавства;

– неподаткові надходження – це доходи, що одержує держава від власності, підприємницької діяльності, фінансових санкцій та інших доходів, що не відносяться до обов’язкових податків, зборів та платежів;

– доходи від операцій з капіталом – це доходи бюджету у вигляді надходжень від продажу основного капіталу, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів;

– трансферти – це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Розглянемо джерела формування дохідної частини бюджетного потенціалу Чернівецької області протягом 2014-2016 років.

Таблиця 1

**Структура дохідної частини бюджетного потенціалу
Чернівецької області за 2014–2016 роки, млн грн**

Дохідна частина бюджетного потенціалу	Рік		
	2014	2015	2016
Податкові надходження	1 002,91	1 296,45	2 042,53
Неподаткові надходження	212,54	322,12	434,71
Доходи від операцій з капіталом	21,79	28,00	40,33
Цільові фонди	7,59	9,42	12,36
Офіційні трансферти	3 522,33	4 442,95	5 097,04
<i>Всього надходжень</i>	<i>4 767,16</i>	<i>6 098,94</i>	<i>9642,97</i>

Джерело: фінансова звітність Департаменту фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації [12]

Дані табл. 1 свідчать про те, що у 2016 році на 57,5% зросли обсяги податкових надходжень до бюджетного потенціалу Чернівецької області попри їх обсяги у 2015 році і на 29,3% , якщо порівнювати надходження у 2015 році до 2014 року.

Найбільша питома вага в доходах загального фонду обласного бюджету у 2016 році, як і в попередніх періодах, залишається за податком на доходи фізичних осіб – 74,1 %.

Сума податку на доходи фізичних осіб за 2016 рік склала 915,9 млн. грн., в порівнянні з 2015 роком приріст склав 299,8 млн.грн. Акцизний податок з роздрібного продажу досяг позначки у 267,9 млн.грн., в порівнянні з минулим роком це на 86,0 млн.грн. більше. Територіальні громади за 2016 рік отримали 254,8 млн.грн. плати за землю, в порівнянні з 2015 роком додатково надійшло 90,7 млн.грн.

Проте незважаючи на зростання податкових надходжень місцевих бюджетів, все ж незначною залишається частка надходжень від місцевих податків. У той час, як місцеві податки утворюють близько 56% прибуткової бази місцевих органів влади в Німеччині, 58% – у Швейцарії, 48% – в Італії, 55% – в Австралії, 53% – в Норвегії, 49 % – в Японії, 72 % – у США, 51 % – у Великобританії, в Україні частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів становить 10,1% у 2015 році (основним чинником збільшення цієї частки є зростання надходжень від єдиного податку).

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба реформування місцевих податків, щоб вони стали найвагомішим джерелом доходів у місцевих бюджетах, якими вони є у розвинених демократичних країнах [13, с. 132-133].

Варто також зауважити на існуванні проблем, які призвели до недоотримання доходів саме з боку податкових надходжень, до яких варто віднести [14, с.555]:

- зі зростанням ставок податків, що збільшило надходження до бюджету коштів, паралельно зростає соціальна напруга в суспільстві, що почала виражатися в недовірі до дій державного апарату, тому випадків ухилення від сплати податків та існування тіньових схем ведення бізнесу стало значно більше;

- відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти почали призводити до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;

- ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств;

- зменшилися надходження рентної плати за транспортування;

- значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій. При цьому також зазнала змін і структура аналізованих податків: внаслідок різкого скорочення обсягів імпорту відбулося зменшення частки ввізного мита та відповідне збільшення частки вивізного у загальній структурі податків.

Подібна тенденція спостерігається і по неподатковим надходженням до бюджетного потенціалу області, зокрема, у 2015 році неподаткових надходжень надійшло на 51,6% більше показника 2014 року, а у 2016 році лише на 35,0% більше аналогічного показника 2015 року.

Надходження до бюджетного потенціалу Чернівецької області за доходами від операцій з капіталом у 2015 році збільшилися на 28,6% порівняно з 2014 роком і майже на 44% в 2016 році порівняно з 2015 роком.

Проте, наслідком неефективної мобілізації дохідної частини бюджетного потенціалу регіонів є його висока залежність від міжбюджетних трансфертів, які залишаються гарантантами наповнення бюджетного потенціалу регіонів, про що свідчить обсяги отриманих у 2014-2016 роках дотації та субвенції.

Сума міжбюджетних трансфертів загального фонду збільшилась за рахунок субвенцій на соціальний захист населення (+165,1 млн. грн.), освітньої субвенції (+6,1 млн. грн.) та отриманої у 2016 році субвенції з державного бюджету на здійснення заходів щодо соціально - економічного розвитку окремих територій у сумі 31,7 млн. грн.).

Крім того, існують і об'єктивні детермінанти формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону, до яких варто віднести: кількість населення території, його структуру, рівень зайнятості; середній дохід на душу населення; зростання реальних доходів населення; обсяг ВРП, що формується на території з розбивкою за статтями (промислове виробництво, сільське господарство, зовнішньоекономічна діяльність, обсяг капітальних вкладень тощо); чисті регіональні витрати; валовий прибуток підприємств; баланс міжрегіональних платежів; обсяг роздрібного товарообороту; кількість платників податків – юридичних осіб; наявність мережі доріг, об'єктів соціальної

і виробничої інфраструктур, утримуваних місцевою владою, та інші чинники; прогнозований кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування (сума податків та інших доходів, закріплених за даним бюджетом); обсяги зовнішньоекономічної діяльності; індекс відносної податкоспроможності відповідного міста або району; середні ціни на промислову продукцію та ціни на споживчу продукцію; показники рівня збирання податків у певному регіоні та індекси-дефлятори (індекси споживчих цін), які суттєво впливають на формування дохідної частини бюджетного потенціалу регіону.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне запропонувати здійснення ряду важливих кроків, які стосуються:

- підвищення самостійності місцевого самоврядування щодо джерел формування бюджетного потенціалу регіонів. Важливо використати всі місцеві резерви для збільшення власних надходжень — детінізація виплати заробітної плати та реалізації під-акцизних товарів, залучення до орендних відносин землекористувачів та користувачів комунального майна, проведення інвентаризації (спільно з органами, які здійснюють державну реєстрацію) щодо виявлення об'єктів оподаткування нерухомого та рухомого майна;

- оптимізації та модернізації об'єктів соціальної інфраструктури (в т.ч. за кошти Субвенції). Підвищення ефективності поточних видатків на утримання установ освіти, охорони здоров'я, культури відповідно до реальних потреб регіонів шляхом оптимізації мережі установ, формування освітніх округів, укладання договорів про співробітництво з іншими органами місцевого самоврядування (для спільного фінансування важливих об'єктів) тощо;

- реалізації підтриманих проектів з ДФРР та Конкурсу мікропроектів та формування переліку перспективних проектів для залучення фінансування, в т. ч. з інших джерел.

Здійснення цих заходів, на нашу думку, дозволить не тільки збільшити дохідну базу бюджетного потенціалу регіону, зменшити непродуктивні поточні видатки, а й скерувати додатково отримані (вивільнені) кошти на розвиток регіону.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, відзначимо, що законодавчі зміни сприяють збільшенню абсолютних показників дохідної частини бюджетного потенціалу регіону, зокрема збільшилася частка податкових надходжень. Проте законодавчі нововведення ще повністю не забезпечують бюджетну децентралізацію, оскільки нині місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами.

Крім того, потребує вдосконалення механізм подальшого впровадження не тільки фіскальної, а й фінансової децентралізації, які б включали в себе: вдосконалення системи міжбюджетних взаємовідносин, стимулювання регіонів нарощувати власну дохідну частину бюджетного потенціалу регіону та пошук альтернативних джерел наповнення дохідної частини.

1. *Проць Н.В.* Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // *Фінансовий простір*. — 2015. — № 1 (17). — С. 221–227; 2. *Пасічник Ю.З.* Бюджетна система України : [навч. посіб.] /Ю.В. Пасічник. — К. : Знання-Прес, 2006. — 607 с.; 3. Аналіз фінансових наслідків адміністративно-територіальної реформи // Проект SuFTAR. Системне управління фінансування адміністративно-територіальної реформи [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<http://fisco-id.com/download.php?m=an&l=ua&i=69>.

4. Бюджетний кодекс України від 13.02.2016 р. № 2456-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата 20.04.16); 5. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>; 6. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України від 15.07.97 р. № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036; 7. Програма діяльності Кабінету Міністрів України від 11.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247809587; 8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; 9. Коаліційна угода 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/11/Koaliciyna_uhoda_parafovana_20_11.pdf; 10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/280/97-vr. 11. Дмитровська В.С. Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів / В.С. Дмитровська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. – Т. 1. – С. 349–353; 12. Департамент фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації // www.bukoda.gov.ua/page/departament-finansiv-0; 13. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р. О. Стефанчук, О. А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 1. – С. 132 – 133; 14. Слободянюк Н. О. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії / Н. О. Слободянюк, К. І. Шикор // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 554-558.

УДК 330.341.1 : 338.432

С.О. Артюхов

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У даній статті обґрунтовано значення нарощування інноваційної активності в аграрному секторі, встановлено цілі впровадження агроновацій та оцінено потенціал інноваційної активності сільськогосподарських підприємств України. Запропоновано напрями пріоритетного фінансування інноваційної діяльності вітчизняними аграріями.

Innovation is the basis for the development of any industry and society as a whole. In the modern world, one of the most priority areas of innovative investment is the agricultural sector. The main obstacles to the large-scale implementation of innovations by Ukrainian agricultural enterprises are: the lack of financial resources for agrarians and information about the availability of innovative products on the market, poor connection with the agricultural scientific community, insufficient of government support of increasing the innovation activity etc. According to estimates, only 10% of Ukrainian agro-enterprises are innovatively active.

The largeness and success of agrarian innovation depends to a large extent on the scientific potential of the country, concentrated in the agrosphere. In Ukraine, according to official data, the